

Місіс Делловей сказала, що сама купить квіти. Бо в Люсі сила-силенна роботи. Треба ще двері зняти з петель, придуть хлопці від Румпельмаєра. А який чудовий ранок, подумала Клариса Делловей, такий свіжий, немов створений для дітей на пляжі.

Як же весело! Наче пірнаєш! Їй так було щоразу, коли під тихий скрип петель, ніби й зараз чутний, вона відчиняла скляні двері на терасу і пірнала в повітря Бортона. Таке свіже, таке спокійне, звісно, тихіше, ніж тепер, ранкове повітря, немов ляскіт хвилі, поцілунок хвилі, холодне, пронизливе і все ж (для вісімнадцятирічної дівчини) урочисте; стоячи біля прочиненого вікна, вона відчувала, як ось-ось трапиться щось жахливе, дивилася на квіти, на оповиті туманом дерева, а граки то здіймалися, то падали донизу, стояла й дивилася, аж поки Пітер Волш не сказав: «Роздуми серед овочів?» — наче так?

«Я надаю перевагу людям, а не цвітній капусті» — так наче? Він сказав це, здається, за сніданком одного ранку, коли вона вийшла на терасу. Пітер Волш. Днями він повернеться з Індії, у червні чи липні, вже й забула коли, бо листи його страшенно нудні; пам'ятаються його примовки, його очі, кишеньковий ніжик, його усмішка, його бурчання, і коли мільйони речей назавжди зникли — хіба не дивно! — кілька таких фраз про капусту.

Якусь мить вона стояла на краю тротуару, чекаючи, поки проїде фургон. Чарівна жінка, — подумав про неї Скруп Первіс (він знав її, як знають людей по сусідству у Вестмінстері); щось у ній є пташине, схожа на сойку: така зеленкувато-блакитна, легенька, жвава, хоча вже має за п'ятдесят і після хвороби геть посивіла. Вона стояла там, не помічаючи його, чекаючи, щоб перейти, з дуже прямою поставою.

Коли живеш у Вестмінстері — скільки вже років? Та більше ніж двадцять, — навіть серед вуличного руху або ж прокинувшись уночі — Клариса була в цьому певна, — відчуваєш цю особливу вродисту тишу, якусь невимовну паузу, тривогу (хоча це в неї, кажуть, могло бути через ускладнення на серце після грипу) перед тим, як проб'є Біг-Бен. Ось! Дзижчить. Спочатку мелодійне попередження, а вже потім незворотно — година. Свинцеві кола розходяться в повітрі. Які ж ми дурні, думала вона, переходячи Вікторія-стріт. Тільки небу одному відомо, чому нам все це так подобається, чому саме так ми все це бачимо, вигадуємо, роздуваємо, руйнуємо і щомиті створюємо заново; а тим часом найгірші нетіпахи, найганебніші нікчеми, які підпирають пороги (випивають те, що їх губить), займаються тим самим; їм нічого не заподіють, оце вже точно, ніякі парламентські укази:

вони люблять життя. В поглядах перехожих, гойдалках, волоцюгах і плентанні; у ревінні й галасі; в екіпажах, автомобілях, автобусах і фургонах; у живих рекламах, які човгають погойдуючись; у духових оркестрах і катеринках; тріумфі та брязкоті, в дивному високому співі аероплана над головою було те, що вона так любила. Життя. Лондон. І цю червневу мить.

Авжеж, середина червня. Війна закінчилась, але не для таких, як місіс Фокскроф, вона учора ввечері в посольстві краяла собі серце, що вбили того милого хлопця і тепер заміський будинок дістанеться небожеві; чи леді Бексборо, яка, кажуть, відкривала добродійний розпродаж, тримаючи в руці телеграму про загибель Джона, свого улюбленця; але війна закінчилася, Богу дякувати, закінчилася. Червень. Король із королевою в палаці. А довкола, незважаючи на вранішню годину, все пульсує: ворухаться, цокають копитами поні, стукають крикетні бити; «Лордз», «Аскот», «Реніле»*, і всі решта; усе загорнute в м'які сіті блакитно-сірого повітря, але день потриває і скине їх на поля і газони, де басують поні, вдаряючи передніми копитцями об пружну землю, верткі юнаки й усміхнені дівчата в прозорих муслінових сукнях після нічних танців усе ж ведуть на прогулянку своїх кумедних пухнастих песиків; і навіть зараз, у таку пору, літні розсудливі вдовиці мчать на власних автомобілях у таємничих справах; метушаться крамарі у вітринах з усіякими стразами й діамантами, із красивими брошками кольору морської

* «Лордз» — крикетний стадіон у Сент-Джонс-Вуді, що в північному Лондоні. «Аскот» — іподром неподалік Віндзора, де в червні відбуваються щорічні чотириденні перегони, важлива подія у житті англійської аристократії. «Реніле» — назва клубу і стадіону для гри в поло.

хвилі в оправі вісімнадцятого століття для спокуси американців (треба бути ощадливішою та не розтринькувати зопалу грошей на Елізабет), і вона, люблячи все це абсурдно і віддано, будучи частиною всього цього, адже її предки — придворні за часів Георга, збирається запалити сьогодні ввечері святкові вогні, влаштувати власний прийом. А як дивно, заходиш у парк — і тиша, імла, гомін; повільно плавають безтурботні качки; перевальцем ходять воласті птахи; хто ж бо це наближається до неї від урядових будівель, як йому і належить, із прикрашеною королівським гербом скринькою, а хто ж, як не Г'ю Вітбред; її давній друг — цей пречудовий Г'ю!

— Добридень, Кларисо! — сказав Г'ю занадто офіційно, вони ж друзі дитинства. — Куди прямуєш?

— Я люблю гуляти Лондоном, — відповіла місіс Делловей. — Направду. Навіть більше, ніж полями за містом.

Вони саме приїхали, аби піти, на жаль, до лікарів. Інші приїжджають подивитися на виставку, послухати оперу, вивести у світ доньок, а Вітбреди — до лікарів. Скільки ж то Клариса находилася до Евелін Вітбред у ту приватну лікарню. Знову захворіла Евелін? Та щось трохи занедужала, каже Г'ю, і ніби напружуючи чи випинаючи своє доглянуте, мужнє, красиве, бездоганно вбране тіло (він завжди одягнутий аж надто добре, але, мабуть, так і мусить на своїй маленькій посаді при дворі), натякає їй, що дружина потерпає від якогось незначного розладу, нічого серйозного, про що Клариса Делловей, її давня подруга, сама здогадається і без його пояснень. Так, так, аякже, вона зрозуміла; яка прикрість; і відчула сестринську турботу й водночас дивне занепокоєння своїм капелюшком. Не зовсім вдало підібраний капелюшок для вранішньої прохолоди, хіба ні? От завжди вона так почувається з Г'ю, а він заквапився, припіднявши

свого капелюха дещо екстравагантно, запевнив, що на вигляд їй років вісімнадцять; і так, так, певна річ, він обов'язково прийде сьогодні на вечірку, Евелін просто-таки наполягає, але трішки запізниться, бо має прийом у палаці, хоче відвести туди одного з Джимових хлопців, — завжди вона почувается біля Г'ю трохи ніяково, як та школярка; але прихильна до нього, почасти тому, що знає його змалечку, і тому, що справді вважає його хорошим хлопцем, хоч Річарда він іноді доводить до казку, а Пітер Волш ще й досі не пробачив їй симпатії до Г'ю.

Вона пам'ятала не одну сцену в Бортоні — Пітер просто шаленів; Г'ю, певна річ, йому не рівня, але й не такий дурень, якого з нього робив Пітер, не якийсь чурбан. Коли старенька мати було попросить його не йти на полювання чи відвести її у Бат*, він неодмінно послухається, без зайвих слів; і він нітрохи не егоїст, а те, що Пітер любив казати, буцімто він не має ні серця, ні розуму, а тільки манери й виховання англійського джентльмена, зовсім не додавало честі її любому Пітерові; так, він міг бути нестерпним, міг бути геть нестерпним, але отакого ранку гуляти з ним було б чарівно.

(Червень повітягував усі листки на деревах. Матері з Пімліко** годували грудьми немовлят. До Адміралтейства надходили вісті з флоту. Арлінгтон-стріт і Пікаділлі, здається, розігрівали повітря в парку, від чого листя розпікалось, іскрилось, здіймалося хвилями життєвості, яку так любила Клариса. Танці, їзда верхи — колись вона все це просто обожнювала.)

* *Бат* — курорт із мінеральними водами у графстві Ейвон.

** *Пімліко* — район у центральній частині Лондона.

І хай вони сто років тому розійшлися, вона і Пітер; хай вона не написала йому жодного рядка, а його листи сухі, як скалки; але часом її несподівано охоплює цікавість: от якби він був зараз зі мною, то що б сказав? Чи якогось дня якийсь краєвид раптом повертає його — спокійно, без колишньої гіркоти; мабуть, як нагороду за те, що хтось колись багато думав про іншу людину; тож одного чудового ранку така людина повертається посеред Сент-Джеймського парку — візьме і приїде. А Пітер — день міг бути чудовим, і дерева, і трава, і маленька дівчинка в рожевому, — Пітер ніколи цього не помічав. Він було одягне окуляри, якщо йому сказати, і дивиться. Його цікавив стан справ у світі, Вагнер, вірші Поупа*, людські натури загалом і недоліки її душі зокрема. Як же він її шпетив! Як вони сварилися! Вона одружиться з прем'єр-міністром і стоятиме вгорі на сходах, зустрічаючи гостей; бездоганна господиня будинку — називав він її (і через це вона потім плакала в спальні), у неї задатки бездоганної домогосподарки, казав він.

І от вона досі знаходить аргументи в Сент-Джеймському парку, досі переконує себе, що правильно зробила — а так воно й було, — не вийшовши за нього заміж. Бо в шлюбі має залишатися якась вільність, має бути якась незалежність одне від одного між людьми, які день у день живуть разом під одним дахом; і Річард дає їй цю свободу, а вона йому. (Де він, наприклад, сьогодні вранці? Якийсь там комітет, а який саме вона й не питає.) А з Пітером треба було всім ділитися, він усюди пхав свого носа. Це було нестерпно, а коли дійшло до тієї сцени в саду

* *Поуп Александр* (1688–1744) — англійський поет, представник англійського просвітницького класицизму.

біля фонтана, то вона мусила з ним порвати, бо в іншому разі вони б знищили, зруйнували одне одного, анітрохи в цьому не сумнівалася; хоча потім багато років носила той смуток, той біль, як стрілу в серці; а відтак — жак миті, коли хтось сказав їй на концерті, що він одружився з жінкою, яку зустрів на кораблі по дорозі до Індії! Ніколи не забуде того! Холодною, безсердечною ханжею він її називав. Казав, що вона нітрохи його не розуміє. Не те що індійки — дурненькі, гарненькі, порожні тюті. Не мала до нього жалю. Він цілком щасливий, запевняв, ніби абсолютно щасливий, хоча не зробив геть нічого з того, про що вони говорили; його життя — суцільний провал. Її це досі злить.

Дійшла до воріт парку. Трохи постояла, розглядаючи автобуси на Пікаділлі.

Вона тепер ні про кого на світі не скаже, такий він чи сякий. Почувалася дуже молодою; а водночас невимовно давньою. Проходила крізь усе, як ніж; а водночас залишалася осторонь, споглядала. Постійно мала відчуття, коли спостерігала за таксі, що насправді перебуває самотиною десь далеко на морі; завжди їй здавалося, що навіть один день прожити — це дуже-дуже небезпечно. Не те щоб вважала себе надто розумною чи якоюсь незвичайною. І як їй тільки вдавалося йти по життю з тією жменею знань, отриманих від фройляйн Деніелс. Вона нічогісінько не знала: ні мов, ні історії; заледве читала тепер книжки, крім мемуарів перед сном; але це було так захоплююче, усе це; таксі, що проїжджали повз; і вона не скаже про Пітера, не скаже про себе, така я чи сяка.

Єдиний мій дар — майже інстинктивно розпізнавати людей, думала вона, ідучи далі. Якщо залишити її з кимось у кімнаті, то вона здибиться, як кішка, або

замуркоче. Девоншир-гаус, Бат-гаус, будинок із порцеляновим какаду, вона колись їх бачила у святкових вогнях; добре пам'ятає Сильвію, Фреда, Саллі Сітон — купу народу, танцювали до ранку; уже фургони торохтіли повз них, їдучи на ринок; додому поверталися парком. Пам'ятає, як кинула шилінг у Серпантин*. Усі щось пам'ятають; але те, що вона любить, — усе перед нею; он якась гладка леді в кебі. І хіба це важливо, питала вона себе, йдучи в напрямку до Бонд-стріт, і хіба це на правду важливо, що колись вона неодмінно перестане існувати, раз і назавжди, а все триватиме без неї; чи її це обурює, чи не заспокійливо думати, що смерть — абсолютний кінець, але якимось чином на вулицях Лондона, у всьому цьому мінливому потоці речей, тут і там вона залишиться, Пітер залишиться, і вони житимуть одне в одному, вона стане часткою, жодного сумніву, он тих дерев біля дому, он того будинку, що огидно розповзся на всі боки й розвалюється; стане часткою людей, яких вона ніколи не зустрічала; ось вона вже туманом стелиться поміж своїх найближчих, що підіймають її на своє віття, немов дерева піднімають туман, тож далі й далі розтікається її життя, її внутрішнє «я». Але чому це вона так замріялася, дивлячись на вітрину Гетчарда? Що їй так хочеться пригадати? Що за образ білого світанку в селі, коли вона читає у розгорнутій книжці:

Вже не бійся влітку спеки,
Ані взимку хуртовини.**

* *Серпантин* — вузьке штучне озеро у Гайд-Парку зі станцією човнів і пляжем.

** Рядки із п'єси Вільяма Шекспіра «Цимбелін». Переклад Олександра Жовніра.

Останні роки світового досвіду відкрили в усіх — і в чоловіках, і в жінках — криницю сліз. Сліз і смутку; відваги і витримки; бездоганної стійкості і стоїчного терпіння. Тільки подумати, наприклад, про ту жінку, вона нею найбільше захоплювалася, про леді Бексборо, яка відкривала розпродаж.

Тут, у вітрині, були «Веселі прогулянки Джоррока» і «Містер Спондж»***, «Мемуари» місіс Есквіт і «Велике полювання в Нігерії», усі лежали розгорнутими. Стільки книжок, а жодної, яку б цілком годилося взяти для Евелін Вітбред у лікарню. Нічогісінько, що б потішило її, зробило б цю невимовно худеньку жінку, коли Клариса увійде, на мить сердечною, перш ніж вони почнуть свою безконечну балачку про жіночі недуги. Як же вона цього хотіла — аби люди тішилися її приходом, подумала Клариса, розвернулась і рушила до Бонд-стріт, дратуючись, адже це така дурість — мати додаткові причини для вчинків. Ліпше б їй бути такою людиною, як Річард, він усе робить для себе, коли ж бо я, думала Клариса, чекаючи біля переходу, половину часу роблю щось не просто так, для себе, а щоб створити в людей таке чи сяке враження; цілковитий ідіотизм, на який, вона знала (аж ось поліцейський підійняв руку), ніхто ніколи не поведеться. Ох, якби можна було прожити життя спочатку! — подумала вона, ступаючи на брукувівку, — або хоча б мати інший вигляд!

Передовсім вона хотіла б стати смаглявою, як леді Бексборо, із сап'яноюватою шкірою і красивими очима. Вона навіть була б такою ж повільною і статною, як леді

*** Обидві книги англійського романіста і спортивного письменника Роберта Сміта Сертіса (1805–1864).

Бексборо, досить-таки великою; цікавилася б політикою не менше за чоловіків, мала б замиський будинок, була би поважною і відвертою. Натомість вона худюща, як тріска; сміховинно маленьке обличчя з носиком, як дзьобик у пташки. Правда, тримається вона добре; має гарні руки й ноги; одягається зі смаком, зважаючи на незначні витрати. Але тепер частенько її тіло (вона зупинилася поглянути на голландську картину), її власне тіло з усіма його можливостями видається їй зовсім нічим, якимсь порожнім місцем. Надзвичайно дивне відчуття охоплює, немов вона невидима, небачена, незнана; ніби хтось інший виходив заміж, народжував дітей, а особисто вона лишень бере участь у цій незвичайній і досить урочистій загальній ході на Бонд-стріт, така собі місіс Делловей; навіть уже не Клариса, а місіс Делловей, дружина Річарда Делловея.

Бонд-стріт її зачаровувала; літня Бонд-стріт рановранці: майорять прапори, всюди крамниці, ніякої показової розкоші; тільки один рулон твіду в крамниці, де батько впродовж п'ятдесяти років купував собі костюми; трохи перлів; лосось на шматку льоду.

— Оце і все, — каже вона, заглядаючи у вітрину рибного магазину. — Оце і все, — повторює вона, затримавшись біля крамниці з рукавичками, де перед війною можна було купити майже ідеальну пару.

А її старий дядько Вільям любив говорити, що леді видно по черевичках і рукавичках. Якось уранці посеред війни він повернувся на ліжку і сказав:

— З мене досить.

Рукавички і черевички; вона шаленіє від рукавичок, а от її власна донька, її Елізабет, нітрохи не переймається ні тим, ні тим.

Анітрохи, думала собі, йдучи по Бонд-стріт до крамниці, де купувала квіти, коли влаштовувала прийом. Найбільше переймалася Елізабет своїм песиком. Сьогодні весь будинок пропах дьогтем. Але хай вже ліпше той бідолашний Сірко, ніж міс Кілман; ліпше чумка, дьоготь і все решта, ніж сидіння під замком в душній спальні з молитовником! Та вже, мабуть, ліпше будь-що, думала вона. Але це в неї може бути період, як вважає Річард, через який проходять усі дівчата. Така собі закоханість. Але чому в міс Кілман? Звісно, з нею погано поводитись, на це треба зважати, і Річард каже, що вона дуже здібна, справді має склад розуму історика. Хай там як, але вони нерозлучні. Елізабет, її рідна донька, ходить до причастя; а те, як вдягатися, як поводитися з гостями, їй байдуже, але, зрештою, Клариса добре знає, що релігійний екстаз робить людей черствими (як і його причини), приглушує їхні почуття; ось міс Кілман усе зробить заради росіян, заморить себе голодом заради австріяків, а у звичайному житті вона завдає самих мук, геть нечуйна, завжди вдягнена у свій зелений макінтош. Роками вже носить той плащ, пітніє; і п'яти хвилин не може пробути в кімнаті, щоб не змусити тебе відчутти її вищість і твою нікчемність; яка вона була бідна, а ти багата; як вона жила у справжніх нетрях без подушки, простирадла, ковдри чи без чогось там іще, уся її душа заіржавіла від тих образ, що носила в собі, як її виключили під час війни зі школи, — бідолашне, злостиве створіння! І не її саму ненавидиш, а ідею про неї, що, без сумніву, містила багато такого, чого не було в міс Кілман; ідея стала одним із привидів, з яким борешся вночі; одним із привидів, що стоїть над тобою і смочче половину твоєї крові, зверху і тираном; але, поза сумнівом, якби гральні кості

впали інакше, догори чорним, а білим донизу, вона б любила міс Кілман! Та не в цьому світі. Ні.

Зашкреблася, все-таки заворушилася в ній гидка потворя! Чуєш, як тріщить гілля, відчуваєш, як вгрузають копита в дрімучий ліс — душу; ніколи не можна бути цілком задоволеною чи захищеною, будь-якої миті знову заворушиться ота тварюка — ненависть, а після хвороби вона дається особливо взнаки й наче шкребе тебе кігтями по хребту, аж віддає фізичним болем, тоді ж бо як радість від краси, від дружби, від того, що тобі хороше, що тебе люблять, що твій дім як чудова фортеця, починає тьмяніти і чахнути, буцімто насправді є чудовисько, яке підгризає коріння, а вся пишнота задоволення — не що інше, як самолюбство! Ох, ця ненависть!

Дурниці, дурниці! — вигукує вона про себе, штовхаючи двері квіткової крамниці Малберрі.

Заходить досередина, легка, висока, дуже пряма, й одразу чує привітання міс Пім із блискучим круглим обличчям, чії руки завжди червоні, ніби вона їх тримала разом із квітами в холодній воді.

Тут усілякі квіти: дельфіній, запашний горошок, кетяги бузку, гвоздики, безліч гвоздик. Стояли троянди, ірисси. О так, — вона вдихала земляний, солодкий запах саду, розмовляючи з міс Пім, яка була їй зобов'язаною і вважала її доброю, вона й була доброю багато років тому, дуже доброю, але цьогоріч виглядала постарілою, коли повертала голову з боку на бік серед ірисів і троянд, нахилилася до кетягів бузку з напівзаплющеними очима, вбирала після вуличного гуркоту ніжний аромат і дивовижну прохолоду. А тоді розплющила очі — як свіжо, немов білизна з воланами щойно з пральні, виглядали троянди в плетених кошиках, і темні строгі червоні гвоздики, що підвели свої

голівки, а запашний горошок, розлігшись у горщиках, мав фіолетовий, білосніжний і блідий відтінок — так, ніби вже вечоріє, і дівчата в муслінових платтячках вийшли зривати той запашний горошок і троянди після закінчення чудового літнього дня з його темно-синім небом, з його дельфінієм, гвоздиками і білими лілеями; ніби настала пора між шостою і сьомою годиною, коли всі квіти — троянди, гвоздики, дельфіній, бузок — зайнялися вогниками: білими, фіолетовими, червоними, густо-оранжевими; кожна квітка, здається, світилася окремим світлом, світилася м'яко, чітко на вкритих імлюю клумбах; а як їй подобалися сіро-білі метелики, що кружляли над геліотропом і вечірнім первоцвітом!

Вона почала ходити за міс Пім від дзбанка до дзбанка, вибираючи; дурниці, дурниці, казала собі дедалі спокійніше, неначе ця краса, цей запах, цей колір, а також любов і довіра до неї міс Пім стали хвилиною, яка змивала ненависть, змивала потвору, геть усе; підносила її все вище й вище, коли — ой! — на вулиці постріл з пістолета!

— Господи, знову ці автомобілі, — сказала міс Пім, підійшла поглянути у вікно й одразу повернулася, вибачливо всміхаючись, із запашним горошком у долонях, ніби ті автомобілі, ті шини автомобілів були цілком її провиною.

Гучний вибух, від якого міс Деллоуей аж підскочила, а міс Пім кинулася до вікна з вибаченнями, пролунав від автомобіля, що увіткнувся носом у тротуар якраз під вітриною крамниці Малберрі. Перехожі, які, певна річ, зупинилися і приглядалися, встигли мигцем розгледіти дуже поважне лице на тлі сизої оббивки, бо чоловіча рука одразу затягнула шторку, і вже ніхто нічого не бачив, окрім сизого квадрата.

Але тієї ж миті розповсюдились чутки від середини Бонд-стріт до Оксфорд-стріт в один бік, аж до парфумерії